

Laaggeletterdheid onder ouderen: ontwikkelmogelijkheden op het gebied van taal

*Door Dr. Maurice de Greef, Prof. Dr. Tinie Kardol,
MSc. Marieke Buisman, Dr. Emily Verté en Prof. Dr. Nico De Witte*

Nog steeds blijkt een aanzienlijk deel van de inwoners van Nederland problemen te ervaren met taal en laaggeletterd te zijn. De meeste onderzoeken en projecten die de problematiek in kaart brengen en laaggeletterdheid willen tegengaan of voorkomen, richten zich vooral op de inwoners tot en met 65 jaar. Toch blijkt ook de doelgroep ouderen hinder te ondervinden van het niet goed kunnen lezen en schrijven. Bijvoorbeeld bij het lezen van een bijsluiter van medicijnen, het voorlezen aan kleinkinderen of het communiceren via internet. Deze rapportage geeft dit inzicht op basis van een gerealiseerd behoeftenonderzoek ten behoeve van de samenwerking tussen een taalaanbieder en woonzorginstellingen in Vught, Katwijk en Lisse.

Laaggeletterdheid onder ouderen

De Ministeries van OCW, SZW en VWS hebben samen hun krachten gebundeld om interventies te (laten) ontwikkelen om laaggeletterdheid te voorkomen of tegen te gaan. Binnen het actieplan 'Tel mee met Taal' zijn er verschillende beleidslijnen ontwikkeld, waarbij lokale en regionale organisaties samen aan de slag gaan om geletterdheid in Nederland te bevorderen. Toch blijkt de doelgroep ouderen weinig betrokken te worden bij deze interventies, ondanks dat de groep ouderen behoefte kan hebben aan ondersteuning op het gebied van laaggeletterdheid. Het merendeel van de activiteiten zijn gericht op kinderen, jongeren of volwassenen tot en met 65 jaar. Uit onderzoeksresultaten blijkt dat met name ouderen weinig bereikt worden door middel van bestaande trajecten, zoals 'Taal voor het Leven': het merendeel van de deelnemers is 50 jaar of jonger (De Greef et al., 2014). Daarnaast wordt duidelijk dat het aandeel ouderen in de gemeentelijke educatietrajecten ook is afgenomen, omdat de meeste gemeenten prioriteiten bij andere doelgroepen leggen.

Laaggeletterdheid is echter wel een probleem onder ouderen. Doordat een groep ouderen problemen heeft met lezen en schrijven, ervaren ze problemen in hun zelfredzaamheid, maar ook in hun gezondheidssituatie. Daarnaast kan het moeilijk kunnen lezen en schrijven onder ouderen ook tot gevolg hebben, dat een groot deel van de ouderen zich minder financieel kan redden (Almenberg en Säve-Söderbergh, 2011). Ten slotte wordt duidelijk dat laaggeletterde ouderen vaker gezondheidsproblemen ervaren, minder kennis van chronische ziekten hebben en minder goed de weg kunnen vinden in de digitale wereld (Dornaletche-Ruiz et al., 2015).

De projectpartners van het project 'Zilveren Taalcompetenties' ontwikkelen gezamenlijk een taalaanbod op maat voor laagtaalvaardige ouderen in woonzorginstellingen. Dit zal uiteindelijk worden verspreid via een praktische toolkit.

Ouderen in de twee woonzorginstellingen DSV Verzorgd Leven en Stichting Vugherstede in de gemeenten Katwijk, Lisse en Vught doen mee aan de pilot. De doelstellingen hiervan zijn:

- Een taalaanbod ontwikkelen dat zich specifiek richt op laagtaalvaardige ouderen en aansluit bij hun leerwensen en -behoeften.
- Bijdragen aan het vergroten van de zelfredzaamheid van ouderen door hun taalvaardigheid te verbeteren.
- Een praktische toolkit ontwikkelen voor zorginstellingen, gemeenten en taalaanbieders, zodat ze een taalaanbod op maat kunnen opzetten voor laagtaalvaardige ouderen.

Andere betrokken partijen zijn de taalaanbieder Alsare en de twee onderzoeksinstituten Artédud en het Kohnstamm Instituut. Gezamenlijk hebben zij de handen ineengeslagen om een innovatief project te starten om laaggeletterdheid onder ouderen te verminderen. Deze partners zijn van mening, dat taalaanbod voor ouderen aan moet sluiten bij hun behoeften. Eén van de eerste stappen is dan ook via een behoeftenonderzoek de behoeften van ouderen in beeld te brengen. Deze rapportage beschrijft de resultaten van de behoeften van ouderen met name ten aanzien van taal.

Onderzoeksmethodiek

Onder 176 inwoners die woonachtig zijn in woonzorgcentra van Stichting Vugherstede en DSV Verzorgd Leven is een vragenlijst afgenomen om hun behoeften op het gebied van taal in kaart te brengen. Deze ouderen hebben samen met een vrijwilliger of beroepskracht de vragenlijst ingevuld. Deze vrijwilliger of beroepskracht heeft van tevoren een geschreven of mondelinge instructie gehad over hoe ze de ouderen moet begeleiden tijdens het invullen van de vragenlijst.

Om deze behoeften in beeld te brengen is gebruik gemaakt van de methodiek van de Belgian Ageing Studies (BAS) van de Vrije Universiteit Brussel van de vakgroep sociale en culturele agogiek. Tijdens de metingen zijn allereerst de socio-demografische kenmerken, zoals geslacht, nationaliteit, leeftijd, hoogste vooropleiding, burgerlijke status, aantal (klein)kinderen, hoofdberoep, woonvorm en ervaren problemen in kaart gebracht (gebaseerd op onderzoek van Verté et al., 2007). Daarnaast is gekeken naar de contacten die de ouderen met anderen hebben, welke activiteiten ze in het dagelijks leven beoefenen en waarin ze interesse hebben en wat redenen zijn om niet deel te nemen aan activiteiten.

Vervolgens is gebruik gemaakt van de ontwikkelde DIS-scale (Diagnostic Illiteracy Scale) van De Greef et al. (2013) om de omvang van de groep ouderen in kaart te brengen die het risico loopt laaggeletterd te zijn. Ten slotte zijn er nieuwe vragen opgesteld, die aangeven hoe vaak men met taal bezig is en waarom men meer met taal zou willen doen.

Middels SPSS 25.0 zijn de 'descriptieven' bepaald om aan te geven hoeveel deelnemers (in percentages) een bepaalde behoefte ervaren. Daarnaast is een variabele samengesteld om in kaart te brengen hoeveel procent van de deelnemers het risico loopt laaggeletterd te zijn en is afzonderlijk berekend hoeveel procent van de deelnemers ervaart eenzaam te zijn. Vervolgens is door middel van

een Chi-square test in kaart gebracht wat de relatie is tussen het risico om laaggeletterdheid te zijn en de meest voorkomende ervaren problemen naast het gebruik van taal (lezen en contact) en de interesse in taalactiviteiten.

De ouderen in beeld

Tabel 1 laat zien, dat het merendeel vrouw is (73.4%) en in Nederland is geboren (99.4%). De meeste ouderen zijn 71 jaar of ouder (92.8%). Ook heeft een groot deel een vrij lage (ten hoogste MULO / MAVO) of geen afgeronde vooropleiding, namelijk 55.9%. Daarnaast zijn de meeste ouderen volgens tabel 1 weduwe of weduwnaar (60.7%) en wonen de meeste ouderen individueel in een (aangepaste) woning voor ouderen (31.9%), in ondersteund groepswonen (31.3%) of nog zelfstandig thuis (28.1%).

Tabel 1: Socio-demografische kenmerken ouderen (N = 176)

Kenmerk in ↓	Aantal ouderen in % ↓
Geslacht	
Man	26.6
Vrouw	73.4
Herkomst	
Autochtoon	99.4
Allochtoon	0.6
Leeftijd	
0 – 60	0
61 – 70	7.2
71 – 80	27.1
81 – 90	44.6
91 – 100	21.1
Hoogste vooropleiding	
Geen afgeronde opleiding	3.6
Lagere school / basisonderwijs	33.3
MULO / MAVO	19.0
HAVO / VWO / MMS / HBS / Gymnasium	5.4
Ambachtsschool	8.9
Middelbaar beroepsonderwijs	8.3
Hoger beroepsonderwijs	5.4
Universitair onderwijs	4.8
Ander onderwijs	11.3
Burgerlijke status	
Gehuwd / geregistreerd als partner	20.2
Nooit gehuwd	9.5
Gescheiden	8.3
Samenwonend	0
Weduw(e)naar	60.7
Kloosterling(e)	0.6
Woonvorm	
Zelfstandig thuiswonend	28.1
Inwonend bij kinderen	0.6
Groepswonen	7.5
Individueel (aangepaste) woningen voor ouderen	31.9
Ondersteund groepswonen / verzorgd en beschermd wonen	31.3
Kangoeroe wonen / aanwonend bij kinderen (mantelzorgwoning)	0.6

Noot: "Missing values" zijn buiten beschouwing gelaten bij berekening percentages.

De ondervraagde ouderen hebben gemiddeld 3 kinderen en 6 tot 7 kleinkinderen. Ook laten de onderzoeksresultaten zien, dat wat betreft beroep 29.1% van de ouderen huisvrouw of -man is,

27.3% een beroep heeft wat in de categorie 'overig' valt en 9.1% van de ouderen ongeschoold of geschoold werknemer is.

Ten slotte is gevraagd naar de problemen die ouderen ervaren. Kijkend naar de problemen die ouderen vaak ervaren, wordt duidelijk dat 41% gezondheidsproblemen ervaart, 39% hulpbehoevend en afhankelijk van anderen ervaart te zijn en 24% problemen ervaart te hebben met het invullen van formulieren.

De activiteiten van ouderen

Om eventuele taalactiviteiten te kunnen organiseren, lijkt het interessant om te kijken wat ouderen graag doen in hun dagelijks leven. De onderzoeksresultaten laten zien, dat 31% lid is van een vereniging en dat 21% aan vrijwilligerswerk doet. Van de ouderen die momenteel geen vrijwilligerswerk doen, overweegt slechts 5% dat alsnog te doen.

De vraag is daarnaast hoe ouderen over het algemeen invulling aan hun dag geven. Tabel 2 laat zien welke activiteiten ouderen in hun dagelijks leven doen. Men blijkt vooral naar radio of muziek te luisteren (53.5%), naar de kerk te gaan (48.7%), boeken te lezen (45.6%), te wandelen of te fietsen (45.2%), te kaarten of gezelschapsspelen te doen (37.2%) en de computer of het internet te gebruiken (30.1%).

Tabel 2: Frequentie van beoefenen van activiteiten door ouderen (in %)

Soort activiteit ↓	Percentage ouderen, dat deze activiteit nooit of zelden doet ↓	Percentage ouderen, dat deze activiteit wekelijks of meer dan 1 X per week doet ↓
Wandelen of fietsen	51.1	45.2
Kerkelijke activiteiten / naar de kerk gaan	46.8	48.7
Kaarten of gezelschapsspelen	57.0	37.2
Toneelspelen, volksdansen of koor	85.7	13.6
Knutselen of handwerk	69.9	24.7
Naar het café of uit eten gaan	72.9	6.5
Reizen en uitstapjes maken	76.9	3.8
Tuinieren	89.6	5.2
Luisteren naar radio of muziek	22.6	53.5
Boeken lezen	50.0	45.6
Een opleiding of cursus volgen	95.4	4.6
Een computer of het internet gebruiken	69.2	30.1
Reparaties in huis doen	96.1	3.8
Winkelen	72.3	16.8
Naar toneel, film, sport en cultuurevenementen gaan	79.0	8.3

Uit tabel 3 wordt duidelijk dat ouderen vooral geïnteresseerd zijn in uitstapjes (55.4%), feesten en ontspanningsmiddagen (49.6%), het bespreken van interessante onderwerpen (39.7%), bezinningsmiddagen / religieuze vieringen (35.4%), sociale acties (34.6%) of het meedoen aan een (taal)quiz (33.6%). Het maken van een ledenblad of bestuursblad blijkt echter veel minder in trek te zijn (2.4%), evenals een functie in het bestuur (9.4%) of een praktische cursus (12.2%).

Tabel 3: Interesse in activiteiten (in%)

Soort activiteit ↓	Percentage ouderen, dat deze activiteit wil doen ↓
Ledenvergadering	21.4
Functie in het bestuur/ bestuursvergaderingen	9.4
Feesten, koffietafels, ontspanningsmiddagen met animatie	49.6
Gespreksmiddagen (debatten, voordrachten)	31.3
Bezinningsmiddagen/ religieuze vieringen	35.4
Praktische cursussen (bv. secretariaatswerk, computer,...)	12.2
Bespreken van interessante onderwerpen	39.7
Vrijwilligerswerk (bv. ziekenbezoek, ondersteuning ouderen)	27.3
Sociale acties (bijvoorbeeld ouderensoos)	34.6
Geleide bezoeken (musea, bedrijven, bibliotheek)	21.6
Bijwonen van toneel, film, concerten	31.0
Sportactiviteiten	18.0
Hobby- ateliers	18.9
Toneel- en zangactiviteiten	22.8
Harmonie/ fanfare	15.1
Dag- of halve dag uitstapjes	55.4
Gemeenschappelijke activiteiten met andere verenigingen	16.7
Met een (taal)quiz meedoen	33.6
Vakanties in het binnenland	30.0
Vakanties in het buitenland	17.8
Het maken van een ledenblad/ bestuursblad	2.4

De ouderen geven enige motieven aan waarom zij niet of niet vaker aan activiteiten deelnemen. De ouderen noemen volgens tabel 4 vooral gezondheidsproblemen (54.1%) en vervoersproblemen (34.1%). Daarnaast zijn activiteiten vaak 's avonds (28.4%), hebben ze niemand om samen mee naar de activiteiten te gaan (27.7%) en spreekt de sfeer niet aan (26.1%). Tabel 4 laat zien, dat het niet hebben van tijd of interesse, de activiteit niet eerder gedaan hebben of de angst om op straat te komen vrijwel geen bepalende motieven zijn.

Tabel 4: Beperkingen om activiteiten te bezoeken (in%)

Soort beperking ↓	Percentage ouderen, dat deze beperking ervaart ↓
Gezondheidsproblemen	54.1
Vervoersproblemen	34.1
Geen tijd	6.1
Zorg voor iemand	12.2
Activiteiten spreken niet aan	21.9
Sfeer spreekt niet aan/niet gezellig	26.1
Niemand om mee samen te gaan	27.7
Niet op de hoogte	14.0
Geen interesse	7.1
Te duur	8.5
Activiteiten zijn vaak 's avonds	28.4
Angst om op straat te komen	9.9
Heb ik nooit gedaan	7.4

De contacten van ouderen

Circa zes op de tien ouderen uit dit onderzoek blijkt soms eenzaam te zijn. Tabel 5 laat zien, dat slechts 1.4% van de ouderen aangeeft sterk of zeer sterk eenzaam te zijn en dat bijna 40% niet eenzaam is.

Tabel 5: Percentage ouderen, dat aangeeft eenzaam te zijn (in %)

Mate van eenzaamheid ↓	Percentage ouderen ↓
Niet eenzaam	39.7
Matig eenzaam	58.9
Sterk eenzaam	0.7
Zeer sterk eenzaam	0.7

Dit lijkt erop te wijzen dat men nog contact heeft met anderen. Vraag is met wie de ouderen het meest contact hebben. Tabel 6 geeft aan hoe vaak ze met wie contact hebben. Duidelijk wordt, dat men vooral (bijna) dagelijks contact heeft met de (schoon)kinderen (24.8%). Ook heeft men het meest contact (1 à 2 keer per week) met de familie, te weten 46.4% voor wat betreft (schoon)kinderen, 34.4% voor wat betreft kleinkinderen en 21.7% voor wat betreft broers / zussen. Daarentegen geeft 26.9% aan nooit contact met burens of dorpsgenoten te hebben. Ook valt in tabel 6 op, dat vooral het contact met ouders voor 79.4% niet van toepassing is. Dit naar alle waarschijnlijkheid gezien de leeftijd van de ouderen zelf. Enige nuancering is op zijn plaats, omdat er echter niet expliciet gevraagd is naar de frequentie van het contact met medebewoners, dat ook vrij veel kan zijn.

Tabel 6: Frequentie van contact naar categorie contactpersonen (in %)

Categorie contactpersonen ↓	Nooit	Minder dan 1X per maand	Maandelijks	1 à 2 X per week	(Bijna) dagelijks	Niet van toepassing
(Schoon)kinderen	3.9	3.3	6.5	46.4	24.8	15.0
Kleinkinderen	9.9	11.9	18.5	34.4	6.0	19.2
Broers / zussen	10.5	14.7	23.8	21.7	4.2	25.2
Ouder(s)	15.3	0.8	1.5	2.3	0.8	79.4
Andere familieleden	19.0	21.2	16.8	10.9	3.6	28.5
Vrienden / kennissen	18.3	20.4	24.6	20.4	4.2	12.0
Burens / mensen uit het dorp	26.9	15.2	10.3	13.1	12.4	22.1

Over het algemeen genomen is het merendeel van de ouderen tevreden tot zeer tevreden over het contact dat men met anderen heeft. Tabel 7 laat zien dat bijvoorbeeld 76.4% tevreden tot zeer tevreden is over het contact met de (schoon)kinderen, 67.3% over het contact met de kleinkinderen, 59.5% over het contact met vrienden / kennissen en 51.1% over het contact met broers / zussen. In de gevallen waar dat percentage lager is, komt dat met name omdat het niet van toepassing is, zoals het contact met ouders (90.4%) of het contact met een partner (73.2%), voor zover die nog in leven zijn.

Tabel 7: Tevredenheid van contact naar categorie contactpersonen (in %)

Categorie contactpersonen ↓	Helemaal niet tevreden of ontevreden	Tevreden of zeer tevreden	Niet van toepassing
Partner	0.7	23.9	73.2
(Schoon)kinderen	4.0	76.4	14.9
Kleinkinderen	7.4	67.3	16.7
Broers / zussen	2.8	51.1	32.2
Ouder(s)	0.7	5.9	90.4
Andere familieleden	2.1	46.2	35.7
Vrienden / kennissen	2.1	59.5	17.1
Buren / mensen uit het dorp	5.5	46.6	33.6

Ouderen en hun interesse in taal

Onder de inwoners van de twee woonzorgcomplexen blijkt een groot aantal ouderen nog bezig te zijn met activiteiten waarbij taal wordt ingezet. Zo kijkt men gemiddeld 3 uur per dag tv, geeft 54% aan dagelijks te lezen en leest 47% dagelijks de krant. Daarnaast raadpleegt 44% van de ouderen de gemeentelijke informatiegids, terwijl 52% dat niet doet. Het gebruik van internet daarentegen is veel minder. Onder de ouderen blijkt slechts 15% dagelijks internet te gebruiken en 68% geeft aan dat nooit te gebruiken. Van de ouderen die internet gebruiken, geeft 40% aan dat te doen om te kunnen e-mailen. Daarnaast blijkt 37% van deze groep informatie op te zoeken en te surfen en gebruikt 31% internet om contact met de (klein)kinderen te hebben. Slechts 19% gebruikt internet om in contact te komen met de overheid.

Naast het in beeld brengen of een deel van de groep het risico loopt laaggeletterd te zijn, is er ook gekeken in hoeverre ouderen nog bezig zijn met taal. Uit de scores op de DIS-scale (Diagnostic Illiteracy Scale) blijkt bijna de helft van de groep het risico te lopen laaggeletterd te zijn, namelijk 45.3% van de ouderen. Aansluitend is ook gevraagd wat men meer zou willen doen met taal. Er zijn 10 redenen voorgelegd waarom men meer aan taal zou willen doen. Tabel 8 geeft weer hoeveel procent van de deelnemers met welke reden aan hun taal willen werken. Hieruit blijkt, dat men vooral met taal bezig wil zijn, omdat men daar met anderen plezier aan kan beleven (31%), alles over de gezondheid kan begrijpen (24%), op de hoogte blijft van wat er in de samenleving speelt (22%) en contact houdt met vrienden en kennissen (20%).

Tabel 8: Redenen om meer te willen doen met taal (in %)

Reden ↓	Percentage ouderen, dat deze reden bevestigt ↓
Alles begrijpen over gezondheid	24
(Gaan) doen van vrijwilligerswerk	15
Regelen van administratie en bankzaken	11
Omgaan met digitale middelen	18
Communiceren met (klein)kinderen en verdere familie	18
Contact te houden met vrienden en kennissen	20
Meer te doen met de hobby	15
Volgen van een cursus of meedoen aan een activiteit	10
Op de hoogte blijven wat er speelt in de samenleving	22
Met anderen plezier te beleven door bezig te zijn met taal	31

Relatie tussen risico van laaggeletterdheid en ervaren problemen naast gebruik van taal en interesse in taalactiviteiten

Als men allereerst kijkt naar de relatie tussen het risico om laaggeletterd te zijn en de ervaren problemen die het hoogst scoren, wordt duidelijk dat de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'nooit' problemen te ervaren groter is dan de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn. Daarnaast wordt duidelijk, dat de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'vaak' problemen te ervaren groter is dan de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn. Dit geldt voor:

- ervaren gezondheidsproblemen ($\chi^2 (3) = 7.88, p < .05$);
- ervaren hulpbehoefendheid of afhankelijkheid van anderen ($\chi^2 (3) = 14.29, p < .05$);
- ervaren problemen met het invullen van formulieren ($\chi^2 (3) = 26.55, p < .001$).

Ten tweede laten de onderzoeksresultaten zien, dat de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'dagelijks' te lezen groter is dan de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn ($\chi^2 (2) = 21.68, p < .001$). Daarnaast wordt duidelijk, dat de groep inwoners die wel een risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'nooit' te lezen groter is dan de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn. Dit geldt hetzelfde met betrekking tot het lezen van de krant ($\chi^2 (3) = 20.19, p < .001$).

Ook voor het (telefonisch) contact met bepaalde groepen zien we dezelfde trend. De groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'één à twee maal per week' contact te hebben is groter dan de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn. Daarnaast wordt duidelijk, dat de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'nooit' contact te hebben groter is dan de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn. Dit geldt voor het contact met:

- andere familieleden (dan (schoon)kinderen, kleinkinderen, broers, zussen, ouders) ($\chi^2 (5) = 12.37, p < .05$);
- vrienden en kennissen ($\chi^2 (5) = 12.60, p < .05$);
- burens en mensen uit het dorp ($\chi^2 (5) = 15.41, p < .05$).

Echter blijkt, dat de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'wel' meer met taal te willen doen groter is dan de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn. Daarnaast wordt duidelijk, dat de groep inwoners die wel het risico loopt laaggeletterd te zijn en aangeeft 'niet' meer met taal te willen doen groter is dan de groep inwoners die geen risico loopt laaggeletterd te zijn. Dit geldt voor taalactiviteiten in het kader van:

- gezondheid ($\chi^2 (2) = 12.77, p < .05$);
- vrijwilligerswerk ($\chi^2 (2) = 8.21, p < .05$);
- administratie en bankzaken ($\chi^2 (2) = 20.61, p < .001$);
- het gebruik van digitale middelen ($\chi^2 (2) = 19.44, p < .001$);
- communiceren met familie ($\chi^2 (2) = 17.21, p < .001$);
- contact met vrienden en kennissen ($\chi^2 (2) = 17.00, p < .001$);

- hobby's ($\chi^2(2) = 14.66, p < .001$);
- het volgen van een cursus of activiteit ($\chi^2(2) = 12.29, p < .05$);
- het op de hoogte blijven van wat er in de samenleving speelt ($\chi^2(2) = 11.89, p < .05$);
- het ervaren van plezier met anderen als men bezig is met taal ($\chi^2(2) = 10.61, p < .05$).

Ontwikkelmogelijkheden voor ouderen op het gebied van taal

Er blijken nog veel mogelijkheden voor de ouderen te zijn om zich verder te ontwikkelen op het gebied van taal. Een groot deel van de ouderen blijkt een risico te lopen om laaggeletterd te zijn en een redelijk percentage van de ouderen geeft aan kansen te zien om met taal bezig te zijn, omdat ze daar plezier aan beleven, gezondheidsinformatie beter kunnen begrijpen, op de hoogte kunnen blijven van dingen die in de samenleving spelen of contact kunnen houden met vrienden of kennissen. Naar alle waarschijnlijkheid kan het bezig zijn met taal ook als een sociale activiteit met medebewoners worden gezien waarom men er juist mee aan de slag wil gaan. Ook blijken nog veel ouderen te lezen of tv te kijken, maar zijn veel minder ouderen actief op het internet.

Daarnaast ervaart 60% van de ouderen uit ons onderzoek soms eenzaamheid. Ouderen zijn echter wel met name tevreden over de contacten met familieleden. Slechts een klein deel van de ouderen is lid van een vereniging of doet vrijwilligerswerk. Een deel beoefent nog wel activiteiten en luistert naar radio of muziek, gaat naar de kerk, leest boeken, wandelt of fietst, kaart of doet gezelschapsspelen en gebruikt de computer of het internet. Men is daarnaast geïnteresseerd in activiteiten, waarbij vooral plezier, contact en inhoud de kernwoorden zijn. Als men andere activiteiten organiseert, moet men wel met beperkingen rekening houden, waarvan gezondheids- en vervoersproblemen ervoor kunnen zorgen, dat men niet kan deelnemen. Dit leert dat in de setting van het woonzorgcentrum de taalactiviteiten vooral naar de bewoners toegebracht moeten worden. Ten slotte zien we onder de ouderen die het risico lopen laaggeletterd te zijn, dat zij vaker gezondheidsproblemen ervaren, ervaren hulpbehoevend en afhankelijk te zijn van anderen en problemen ervaren met het invullen van formulieren. Deze groep leest ook minder vaak (de krant) en heeft minder contact met andere familieleden (dan (schoon)kinderen, kleinkinderen, broers, zussen en ouders), vrienden en kennissen en burens en mensen uit het dorp. Daarnaast blijkt deze groep wel minder interesse te hebben om meer met taal te doen. Hieruit zou men kunnen afleiden, dat ondanks dat deze groep minder met taal bezig is, minder contacten heeft en ook eerder specifieke problemen ervaart juist winst kan behalen als ze meer met taal bezig zou zijn.

Desondanks is de interesse daarvoor bij deze mensen veel minder aanwezig en moet bekeken worden hoe men deze mensen toch meer kan betrekken bij taalactiviteiten.

Samenvattend blijkt, dat er nog voldoende mogelijkheden lijken te zijn om ook bij ouderen aan de slag te gaan met taal en de problematiek van laaggeletterdheid aan te pakken.

Referenties

Almenberg, J., & Säve-Söderbergh, J. (2011). Financial literacy and retirement planning in Sweden. *Journal of Pension Economics and Finance* 10, pp. 585-598.

De Greef, M., Segers, M., Nijhuis, J. & Lam, J.F. (2014). Impactonderzoek taaltrajecten Taal voor het Leven door Stichting Lezen & Schrijven op het gebied van sociale inclusie en lezen Deel A. Maastricht: Maastricht University.

De Greef, M., Van Deursen, A. & Tubbing, M. (2013). Development of the DIS-Scale (Diagnostic Illiteracy Scale) in order to reveal illiteracy among adults. In Despotović, M & Popović, K. *Androgological Studies: Journal for the Study of Adult Education and Learning*. Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Philosophy, p. 37 - 48.

Dornaletche-Ruiz, J., Buitrago-Alonso, A., & Moreno-Cardenal, L. (2015). Categorization, Item Selection and Implementation of an Online Digital Literacy Test as Media Literacy Indicator. *Communicar*, 44 (22), pp. 177-185.

Verté, D., De Witte, N. & De Donder, L. (2007). *Schaakmat of aan zet? Monitor voor lokaal ouderenbeleid in Vlaanderen*. Brugge: Uitgeverij Van den Broele.